

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR

SZAKDOLGOZAT

A későmodern csavargó filozófiája

Önismeret keresés az utazás és fogyasztás kritikája által

Készítette: Dobroka Aleksandra

EHA kód: DOARAAB.SZE

Kommunikáció és médiatudomány

Témavezető: Dr. Pusztai Bertalan PhD

egyetemi docens

2013

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
1.1. Motiváció	4
2. A kutatás módszertani problémái.....	5
2.1. Autoetnográfia a gyakorlatban.....	7
3. Személyes identitás és társadalmi változások: ideológiák és elméletek	10
4. Önismeretkereső mozgalmak a későmodernitásban	12
4.1. Az én ágyam a te ágyad - Couch Surfing	12
A csavargó megismer - Hol is vagyok?	13
A hely szelleme	14
Önreprezentáció	16
4.1. Egyedül az országúton – a stoppolás filozófiája.....	19
A csavargó tanul - Ki is vagyok?	20
Kaland a stabil önismeretért	23
4.2. Mi van a kukában? – A dumpster diving jelenség.....	25
A csavargó kibontakozik - Mi közöm van hozzá?	26
5. Összegzés	29
6. Személyes zárszó.....	32
Mellékletek	34
Források.....	37

1. Bevezetés

Mit értek későmodern csavargó alatt? Amikor azt mondom csavargó, nem feltétlenül a fizikai értelemben vett szakadt utazóra gondolok - ahogyan azt a szó közhasználati jelentése sugallná -, sokkal inkább az önmagát kereső, gondolataiban és cselekedeteiben úszkáló *csavargóra*, aki mindig újabb és újabb utakat kipróbálva keresi azt a bizonyos ösvényt. Az, hogy ezt otthon ülve vagy a világot járva teszi, teljesen mindegy - a cél az „úton levés”. Zygmunt Bauman *Turisták és Vagabundok* című írásában is ezt mondja: „...posztmodern társadalmunkban valamennyien úton vagyunk - különböző mértékben, testben vagy lélekben [...]” (Bauman, 1996). Hogy ezt az utat mire használjuk, az már csak tőlünk függ.

Néhány, sokak számára szokatlan jelenséget emeltem ki és hoztam összefüggésbe az önismeret kereséssel. A Couch Surfing („kanapészförlés”), a stoppolás és a dumpster diving („szeméthalászat”) esetében olyan társadalmi jelenségekről van szó, amelyek sok emberben ellenérzéseket váltanak ki. Nem is meglepő, hiszen ahhoz, hogy valaki egy ismeretlen ember otthonában éljen napokig, szupermarketek által kidobott ételek között keresgéljen, hosszasan barangoljon elhagyatott autóutak mellett, vagy idegen emberek autójában utazzon, nem kevés veszély és kockázat fűződik. Ugyanakkor, ami fontosabb, hogy mindehhez nem csak határtalan nyitottság és bizalom, hanem stabil önismeret is szükséges. Biztosnak kell lennem abban, hogy mit miért csinálok. A stoppolás, a Couch Surfing és a dumpster diving számomra nem más, mint önmagam próbára tétele, vagy mondhatnám: csavargás a világban. Kísérlet önmagam megismerésére, képességeim valós elemzésére, bizonytalan környezetben, állandóan változó körülmények között, ahol nincs hely megszokott fogódzóknak, egyszerű, jól bejáratott módszereknek.

Dolgozatom első két fejezetében az alapvető motivációimat, valamint a kutatásban alkalmazott módszertanomat ismertetem. Ezt követően a kutatás ideológiai-elméleti hátterét igyekszem felvázolni, amely egyfajta keretet szolgáltat a további fejezetekben taglalt, egyesével vett jelenségek elemzéséhez. A negyedik fejezet alfejezeteiben, a Couch Surfing, a stoppolás és a dumpster diving esetében is, miután ismertettem a szükséges alapfogalmakat, felteszem az adott területhez kötődő, önismerettel kapcsolatos kérdéseket és megkísérelem az empíriákkal alátámasztott válaszadást is.

Az utolsó két fejezetben az előzőekben taglalt, legfontosabb kérdésköröket összegzem és a számomra, illetve remélhetőleg az olvasó számára is hasznos következtetéseket igyekszem levonni.

1.1. Motiváció

Mindenképp magyarázatra szorul, hogy miért hoztam kapcsolatba a Couch Surfinget, a dumpster divingot és a stoppolást az önismeret kérdésével. A kutatásom legfontosabb eszköze a folyamatos önreflexió, így a fenti témaköröket legfőképp önmagam, saját gondolkodásom megismerésének tükrében elemeztem. 2012 júliusa óta vagyok kapcsolatban a Couch Surfinggel és a stoppolással. A dumpster divinggal második utam során, Berlinben találkoztam először. Előtte nem sok közöm volt ezekhez a jelenségekhez, most mégis úgy érzem, fontos részét képezik a gondolkodásomnak. Tavaly júliusban indultam egy hosszú útra, amely érintette Barcelonát, Lisszabont és Párizst, majd decemberben Pozsony, Bécs és Prága érintésével utaztam Berlinbe. Mindezt főként stoppol utazva, és a szabadban, vagy a Couch Surfing rendszerén keresztül keresve hajlékot.

Egyik követte a másikat, stoppolásból Couch Surfing, Couch Surfingből pedig dumpster diving. A dolog érdekessége, hogy a szakdolgozatom eredeti témája maga a Couch Surfing lett volna, de ez annyira összefolyt a másik két jelenséggel is, hogy nem tudtam őket érintetlenül hagyni. Összegezve mondhatnám: tavaly július óta vagyok úton önmagam megismerése felé, és az út során mindent lejegyeztem, amit csak tudtam. Ezt próbálom most értelmezni. Saját kvalitatív kutatásom mellett pedig olyan szociológusok és antropológusok munkáit használtam fel, mint Zygmunt Bauman, Anthony Giddens, Daniel J. Boorstin, vagy Stuart Hall.

2. A kutatás módszertani problémái

Azt, hogy mindebből szakdolgozat szülessen, nem terveztem előre. Első utam során, 2012 nyarán jegyzeteimet még csupán magamnak készítettem emlékeztetőképp, nem volt komolyabb tervem velük. Ennek ellenére úgy tűnik, nagyon is jól tettem, hogy jegyzeteltem. Az utazás alatt egyre több és több kérdés vetődött fel bennem a környezetemmel és önmagammal kapcsolatban, hazatértem után pedig úgy éreztem: többet tanultam, mint addig valaha. Mára mindez odáig fajult, hogy az egész eddigi (addigi?) világmeglátásomat megkérdőjeleztem. Társadalmi problémákat véltem felfedezni és (nem szánt szándékkal) emberi magatartásokat kezdtem el elemezni. Majd lassan elkezdtem társadalomtudományi szempontok alapján vizsgálni a megtapasztalt eseményeket és meglepve vettem tudomásul, hogy sok esetben már tudományosan megfogalmazott jelenségeknek voltam/ vagyok tanuja. Mindezen fellelkesülve decemberben újabb útra indultam - ezt már a kutatásnak szentelve -, amelynek során nemcsak önmagam, de mások (utazótársak, vendéglátók, sofőrök stb.) magatartását is figyelemmel követtem.

A könnyebb követhetőség érdekében felvázolom empíriáim pontos részleteit időpontokkal, helyszínekkel és a résztvevő személyek neveivel:

Couch Surfereim, azaz a befogadott vendégeim időrendi sorrendben: az első, aki megindított ezen az úton *Antti Vainio* volt 2012 júliusában, Finnországból – Helsinkiből. Néhány hónappal később, szeptemberben vendégem volt *Bastian Fritzsche* Lipcséből és *Marysia Karkosik* Varsóból. Utánuk egy-két nappal érkezett a romániai *Mihai Tufa*. Ugyanebben a hónapban *Jordi Torán* Barcelónából, *Ernest Kovach* Szerbiából, *Dimitar Lilchev* Bulgáriából, majd pedig októberben egy koreai pár, *Miseon Jang* és *SangBae Yoon* lakott nálam. Novemberben *Hugh Vickers – Willis* volt vendégem Melbourneból, majd *Julia Wasqznik* Varsóból. Decemberben *Matthew Krist* Torontóból, majd 2013 februárjában egy előző vendéglátóm, a pozsonyi *Michal Lachkovich* lakott nálam néhány napig. Ezekben az esetekben én vendéglátóként voltam tehát jelen. (lásd: Mellékletek 2. fotó)

Couch Surfer hostjaim, azaz az én befogadóim: 2012 augusztusában az első „hostom” *Bruno Samuel* volt, Toulouseban. Később, novemberben *Anton Bejrozkin* szállásolt el Budapesten. A következő hónapban *Michal Lachkovich* nál vendégeskedtem Pozsonyban, majd *Matthias Srameknél* Bécsben. Bécs után „*Marie Curie*”-nél aludtam Lipcsében,

majd egy előző vendégemnél, *Bastian Fritzsche*-nél kaptam szállást. Az utolsó surfer élményem pedig a berlini *Lisához* és *Clem Enshez* köthető. Náluk tehát én voltam a vendég.

Stopposként a következő útvonalon haladtam: 2012 júliusában Budapestről repültem Barcelonába, ahonnan már stoppal haladtam tovább Valenciába, Madridba, majd Lisszabonba. Visszafelé Toulouse-on keresztül jutottam el Párizsba és végül Budapestre is stoppal érkeztem. Második utamon, 2012 decemberében vonattal utaztam Szegedről Budapestre, onnan pedig Pozsonyba, majd Bécsbe. Ezt követően stoppal haladtam tovább Brno, Prága, Lipcse és Berlin felé, ahonnan repülővel jöttem vissza Magyarországra.

Dumpster divingos empíriámat 2012 decemberében Lisánál és Clem Ens-nél szereztem Berlinben. Annak ellenére, hogy a „kukázásnál” nem voltam jelen, az ételek „átvizsgálásánál” és elkészítésénél igen, így úgy érzem, részese voltam a jelenségnek.

Earl Babby *A társadalomkutatás gyakorlata* című könyvében megfogalmazza: „...mindennapi életünkben mindannyian folyton terepkutatást végzünk. Amikor résztvevői vagy megfigyelői vagyunk valamilyen társas viselkedésnek [...], melyet igyekszünk megérteni, az bizonyos értelemben mind terepkutatás.” (Babby, 1995, 304 – 311) Ez rám különösen is érvényes, hiszen első utam során voltaképp nem is tudtam róla, hogy „a terepen vagyok”. A két utam során két egymástól különböző magatartást „vettem fel”. Az elsőn, 2012 nyarán a körülöttem zajló eseményeket „csupán” érdeklődve figyeltem és amit érdekesnek találtam, azt lejegyeztem. Tehát Earl Babby szavaival élve résztvevője és megfigyelője voltam egy társas viselkedésnek (mint egy hétköznapi szituációban), amelyet igyekeztem megérteni, de nem volt kiemelt céloom vele. Ezzel ellentétben második utamon már mint *kutató* vettem részt, határozott célokkal és módszerekkel. Babby könyvében kiemeli a „megfigyelő lehetséges szerepeit”, így beszél az egészen résztvevő kutatóról, a megfigyelőként résztvevőről, résztvevőként megfigyelőről és az egészen megfigyelőről, melyek a kutató „magatartásától” függően különülnek el egymástól.

Babby az egészen résztvevő magatartásáról Raymond Goldot idézi:

„az egészen résztvevő valódi identitása és célja nem ismert azok előtt, akiket megfigyel. Igyekszik velük amennyire csak lehet, természetesen viselkedni életük mindazon területein, amelyek érdeklik, s melyek számára elfogadható olyan helyzetekben, amelyekben a megkívánt mindennapos szerepeket képes sikeresen játszani [...]” (Babby, 1995, 304 – 311)

Az előző gondolatot tovább fejtegetve Babby leírja, hogy az egészen résztvevő kutató választhat: ténylegesen részt vesz a környezetében lejátszódó eseményekben, vagy csak eljátsza azt. (Babby, 1995, 304 – 311) Magamat, vagyis az én szerepemet alapvetően *egészen résztvevőként* határoznám meg- mivel mindent, amit elemzek, leginkább a „saját bőrömnön” tapasztaltam meg. Emellett legtöbb esetben a környezetem sem tudott róla – a téli utazásaim alatt meginterjúvolt alanyaimat kivéve-, hogy kutatásban vennének részt. Mivel azonban a szakdolgozatban nem egy konkrét jelenségre fókuszáltam, így a teljes kutatásban létrejött szerepem meghatározása nehézségekbe ütközik. Míg a Couch Surfing esetében egyértelműen az egészen résztvevő szerepét „vállaltam” magamra - hisz aktívan fogadtam vendégeket és magam is megpihentem másoknál-, illetve a stoppolás esetében is egyértelmű a (talán még személyesebb) részvétel, addig a dumpster diving esetében már „távolabb kerültem” a vizsgált jelenségtől. A szeméthalászat kutatása ugyanis nem volt célom - sőt nem is tudtam a létezéséről -, így eleinte csupán egyszerű megfigyelő voltam, majd később fogtam hozzá a jelenség mélyebb értelmezéséhez.

2.1. Autoetnográfia a gyakorlatban

Kutatási módszereim leginkább az **autoetnográfia** elméleti és gyakorlati keretein belül mozogtak. Felváltva tettem fel önmagam és a környezetem felé a kérdéseket: ki, mit és miért csinál? Mindezt szokatlan szituációkban, hiszen sokszor kerültem olyan helyzetekbe, ahol nem csak én, de mások is bizonytalanul mozogtak. Épp ezekre a bizonytalan ,mozdulatokra és reakciókra voltam kíváncsi, amelyekben a „vizsgált résztvevők” viselkedése kevésbé volt szabályozott.

Ahogy az *Autoethnography: An Overview* szerzői megfogalmazták, az autoetnográfia egyfajta keveréke az önéletrajznak és az etnográfának. Az *önéletrajz* legfontosabb feladata, hogy leírja az illető életútját, fontosabb tapasztalatait, azokat az eseményeket, amelyek leginkább hatással voltak az életére. Egy önelemzés, mellyel az író történetekbe foglalja az életét, érzelmekkel teli hangnemben, amely, ha jól van megírva, magával húzza a történet olvasóját is. Az *etnográfia* egy adott kultúra tulajdonságait vizsgálja, elemzi annak értékeit, kulturális gyakorlatait. Teszi ezt leginkább résztvevői megfigyeléssel, beépülve a helyszínen élők mindennapjaiba, naplót írva és jegyzeteket készítve minden

releváns eseményről. Főként tudományos hangnemet képvisel és legfontosabb szempontja a kultúra megértése jól kidolgozott elemző módszereken keresztül. Az önéletrajzhoz képest kevésbé személyes értelmezésről van tehát szó. Az *autoetnográfia* e két elemzési módszer tulajdonságait próbálja egybe kötni. Először az etnográfia módszereivel összegyűjti a szükséges információkat az adott kultúráról (interjúk és jegyzetek, helyszíni és utólagos elemzések segítségével), majd a történetmesélés eszközeivel „lágylítja”, személyesebbé, vagyis emberközelibbé és érzelmdúsabbá teszi őket (Ellis, Adams és Bochner, 2011).

Az autoetnográfia tehát tartalmaz egy mélyebb önreflexiót, mellyel a kutató kielemez a saját gondolatait, érzéseit és viselkedését egy adott szituációban. Ebből az önelemzési folyamatból következett az, az etnográfusok számára nagyon is jól ismert kérdés: elképzeléseim vajon ténylegesen fedik-e a „valóságot”, vagy sokkal inkább önkényes értelmezések saját előtudásomra (vagy saját „világomra”) hagyatkozva? Elemzéseim során törekedtem az objektivitásra, próbáltam „kivülről” megfigyelni a megélt eseményeket, de úgy érzem, a szubjektivitás mindezek ellenére elkerülhetetlenül jelen van a dolgozatomban. Azonban nem minden esetben rossz (és erre épp az autoetnográfia mutat rá) a személyes kötődés a kutatott témához. Sőt, aktív résztvevőként óhatatlanul is jobban beleélem magam a körülöttem zajló eseményekbe, ebből kifolyólag pedig nem egyszer tűnik úgy: jobban meg is értem, mi játszódik le körülöttem. Mint ahogyan azt a fent említett tanulmány szerzői is kifejtik: az autoetnográfusok „érvényességét” sokszor épphogy a szöveg életközelsége, érzelmessége adja, az, hogy az olvasót is magával rántja a történetbe (Ellis, Adams és Bochner, 2011).

Fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy ez a folyamat akár rosszul is végződhet. A túlzott beleélés és érzelmesség hatására a fontos információkat eltorzítva rögzíthetem és akár rosszul is értelmezhetem. Erre jó példa, hogy amikor utazásaim során egy-egy barátság elmélyült, a kutatás azonnal nehézségekbe ütközött. Mikor van vége a baráti beszélgetésnek és mikor kezdődik az interjú? Mikor veszek részt egy eseményen „emberként” és mikor kutatóként? Az *Autoethnography: An Overview* szerzői több helyen is említik, hogy az autoetnográfusoktól elvárják a társadalomtudományokhoz illő elemzői konvenciók megtartását: meg kell tudniuk különböztetni a kutatót a mesélőtől. Ami ezt elősegíti, az az elméleti és metodológiai eszközök, illetve tudományos irodalom használata. (Ellis, Adams és Bochner, 2011) Tudnunk kell tehát, mely részeknél

sodródhatunk az árral és mikor szükséges stabil, tudományos keretek közé helyoznunk a munkánkat.

Az adatok rögzítéséhez kvalitatív módszereket használtam, hiszen az események helyszínén tartózkodva leginkább élménybeszámoló, interjúk, jegyzetek és naplók segítségével támaszkodhattam. Használatukkal igyekeztem megfigyeléseimet minél pontosabban rögzíteni, és valamiféle, az elméletnek megfelelő, stabil alapot biztosítani az elemzésnek:

„A nagyon is személyes tapasztalatok és megfigyelések adatokká alakítása, vagyis leválasztása a személyes tapasztalatokról és beemelése a mások számára is hozzáférhető információk közé a terepjegyzettel kezdődik, majd a terepnaplóval folytatódik. A tudományos vállalkozás végterméke, a tanulmány vagy monográfia ezekre a korábbi írásos anyagokra, dokumentumokra támaszkodik.”
(Feischmidt, 2006)

Így mindkét utam során feljegyzéseket, vagy úgynevezett terepjegyzeteket írtam, amelyekből hazatérésem után átiratok készültek. Mivel feljegyzéseim sok esetben hiányosak voltak, az elkészült átiratok „emlékfoszlányokkal” egészültek ki. Ez leginkább a nyári utam kapcsán fontos, hiszen mivel akkor még nem terveztem az élmények tudományos elemzését, a feljegyzések is hiányosak lettek. Itt ütköztem az emlékezet megbízhatóságának problémájába, melyet az *Autoethnography: An Overview* szerzői is kiemelnek, miszerint: az emlékezet nem csálthatatlan, emellett lehetetlen szavakkal leírni, vagy pontosan újraírni azt, ahogyan az eseményeket ténylegesen megéltük (Ellis, Adams és Bochner, 2011).

Második utam során az előzőleg elkövetett hibákból tanulva írásos, vagy hanganyaggal rögzített interjúkat is készítettem, amelyek sokban megkönnyítették a későbbi munkát. Utólag visszaolvasva, vagy visszahallgatva a beszélgetéseket, már sokkal pontosabb következtetéseket tudtam levonni, mint amikor csupán az emlékeimre és a naplómra kellett hagyatkoznom. Ezen módszerek kitanulása nem egyszerű és mindenképp időigényes feladat. A helyszínen lenni, megélni az eseményeket és végig tudatosan helytállni a gondolataink kavalkádjában rendkívül edzett elmét igényel. Kutatásom alatt valószínűleg számos hibát követtem el, és biztos vagyok benne, hogy elemzéseim több helyen támadhatóak, de úgy gondolom, egy kutató legfontosabb feladata az, hogy a hibáiból tanuljon és ezáltal az értelmezései egyre pontosabbak legyenek.

3. Személyes identitás és társadalmi változások: ideológiák és elméletek

Gondolni se mertem volna, hogy egy egyszerűnek tűnő jelenség (a kezdetekkor csupán a Couch Surfing) elemzéséből egy mély társadalomfilozófiai kérdéskörbe csöppenek. Nehéz helyzetbe kerültem, hisz rá kellett jönnöm, hogy olyan témát boncolgatok, aminek a komolysága nem csak egy BA-s szakdolgozat, hanem a saját tudásom határait is súrolja. Mindezek ellenére bele vettem magam...

Ritkán találkozni olyan emberrel, aki határozottan tudja, miről is szól az élete. Kevesen tudják megmondani, mi az, amit eddig tettek és mi az, amit el szeretnének érni a jövőben. *Még nem tudom..Majd meglátjuk..Ki tudja még, mi lesz..* Ezekkel a véleményekkel nehéz mit kezdeni, hisz valóban: tudja bárki is, mi fog történni vele akár a következő pillanatban? A huszadik századra jellemző, hatalmas tempójú tudományos fejlődés következményeként rengeteget tanultunk az ember „működését” illetően. Felfedeztük emberi fejlődésünk lépéseit, darabjaira szedtük a nyelvet, belenéztünk a tudatalattinkba és még számos más területen tökéletesítettük tudásunkat. Mégis úgy tűnik, amennyire „okosabbak” lettünk, annyira el is bizonytalanodtunk a tudásunkat illetően. A különböző tudományos felfedezéseknek köszönhetően rengeteg választ kaptunk arra, hogyan is néz ki a világunk, ám ennek köszönhetően meggyengült a hitünk annak stabilitásában (Hall, David Held, Tony McGrew, 2003, 274- 325).

Úgy tűnik, hogy (főként a száguldó globalizációs folyamatoknak köszönhetően) elvesztettük a kapcsolatot az idő „fontosságával”. Értem ezt arra, hogy sem a múlttal sem a jövővel nem foglalkozunk. Nem számítanak a jól kitaposott ösvények és a nagy bölcséletek mind „prédikációknak” bizonyulnak. A jövő egyszerűen kiszámíthatatlan, a világ folyamatosan változik, bármelyik pillanatban akár a feje tetejére is állhat: ekkora szélben pedig senkit sem lehet meggyőzni, hogy kártyavárat építsen... Anthony Giddens megfogalmazásában: míg a tradicionális társadalmakban a múlt és annak összes kialakult értéke megbecsült, mivelhogy azok a korábbi generációk felhalmozott tapasztalatait tartalmazzák, addig a modern társadalmak jellemzője a rohanás, a gyors és folyamatos változás, a régi értékek állandó felülvizsgálata és újrafogalmazása. (Hall, David Held, Tony McGrew, 2003, 274- 325)

Bauman ennek a jelenségnek a kétoldalú értelmezésére hívja fel a figyelmet:

„Az új helyzetben az az ijesztő, hogy minden gondos építkezés hiábavalónak bizonyulhat; másrészt csábító volta abban áll, hogy az embert nem kötik korábbi próbálkozásai, és sosem szenved végérvényesen vereséget, mindig „nyitva tart minden lehetőséget.” (Bauman, 1996)

Az egyetlen „megoldás” tehát, ha az ember egyszer és mindenkorra a jelennel foglalkozik, azzal a konkrét pillanattal, amiben él és lélegzik. Nem köti magát múltra vonatkozó kötelezettséghez, sem bármiféle, jövőre vonatkozó felelősséghez. Ilyen körülmények között az ember olyan, mint a szimata után rohanó vadászkutya, aki ha befalta az első prédát, már megy is a következő után. Ebből nyílegyenesen következik a mai fogyasztói felfogás, aminek alapszabálya: minél többet, minél rövidebb idő alatt.

A leírtaknak fontos következménye, hogy az ember nemcsak az őt körülvevő „környezetet” (értem ez alatt a tradíciókat, otthont, feleséget, kutyát, vagy bármit, ami körülveszi) cserélheti le problémamentesen, hanem saját egyénisége is bármikor elcserélhetővé válik: „Egy jól szabott, tartós identitás nem teljesítmény többé, egyre inkább és láthatóan teherre válik. A posztmodern életstratégiai sarkpontja nem egy identitás megalapozása, hanem a rögződés elkerülése.” (Bauman, 1996) Ebből következően az emberek már nem ragaszkodnak egy stabil személyiség létrehozásához és annak folyamatos tovább fejlesztéséhez elkerülve így mindenféle kötöttséget.

A következő fejezetekben ezt a fajta távolságtartást, vagy állandó instabilitást elemzem. A Couch Surfing-en keresztül megfigyelem, milyen kapcsolatban áll a kor embere a „valós világgal”, valamint milyen változásokon megy keresztül Önmagát illetően. A stoppolással kapcsolatos fejezetekben különbséget teszek a *turista* és a *csavargó* viselkedésforma között, majd arra próbálok lehetséges megoldásokat találni, hogy milyen változásokra lenne szükség egy tudatosabb élet kialakításához.

4. Önismeret kereső mozgalmak a későmodernitásban

Ha azt mondom: önismeret keresés, mozgalom és későmodernitás, a dologból még gyakorlatilag bármi kisülhet. Amiről az előző fejezetben is beszéltem: a modern ember elvesztette a kapcsolatát a valósággal, így sokan keresünk valamit, ami irányt mutat és segít önmagunk megismerésében. Én három olyan jelenséget választottam ki, amelyeknek az önismeret keresés nem célja- sokkal inkább velejárója.

4.1. Az én ágyam a te ágyad – a Couch Surfing világa

Bóna Enikő 2010 – ben írt *Couchsurfing.org – az alternatív és ideologikus turizmus új színtere a világhálón* című szakdolgozatában fogalmazta meg, hogy mit ért Couch Surfing alatt:

„Az angol internetes köznyelv ezt a fajta oldalt „Hospitality Exchange Network”- nek hívja. A hospitality szó a weboldal fő funkciójára utal; arra, hogy ez egy vendéglátással (elsősorban a szálláskeresés folyamatával) kapcsolatos project. Az exchange szó jelöli azt, hogy reciprocitás elvén működő rendszerről van szó [...] Végül a network megnevezés a struktúrára utal” (Bóna, 2010).

Bóna Enikő, dolgozatában főleg a Couch Surfing felépítésével, illetve a turistatipológiák elemzésével foglalkozik, míg én arra keresek magyarázatot, hogy mit is jelenthet ez a rendszer a nagy betűs Turizmus keretein belül, valamint milyen emberi tulajdonságok bontakoznak ki a rendszer használatával.

A Couch Surfing tehát egyszerű szavakkal egy közösségi portál, amely kommunikációs lehetőséget nyújt az utazók azon csoportjának, akik nem a hagyományos módszerekkel (hotel, hostel, panzió stb.) kívánnak szállást biztosítani maguknak. A cél nem más mint, hogy elutazunk a világ egy adott pontjára és ott egy helybéli lakos személyében keresünk szállásadót magunknak. Mindez egy e-mailünkbe (úgynevezett couch request-be) kerül és ha a kiválasztott személynek szimpatikusak vagyunk, már vár is minket a vendégágy, vagy az a bizonyos kanapé. Tehát kiemelendő, hogy teljesen idegen emberek egymáshoz való beköltözéséről van szó, mely jelenség a következő fejezetekben további fontos kérdéseket von maga után.

A csavargó megismer - Hol is vagyok?

Többször mondtam már gyermekkoromban, hogy minden vágyam egyszer eljutni Egyiptomba, de mindig hozzáfűztem azt is, hogy nem úgy, mint egy turista. Annak jelentése, hogy *nem úgy, mint egy turista* soha nem volt egyértelmű számomra, de alighanem az itt elemzett kutatásom alatt sikerült rájönnöm, mire is gondolhattam. Valami olyasmit jelentett, mint belesni a kulisszák mögé, az ott élők mindennapjaiba. Elsősorban nem a szokásos turisztikai látványosságokat akartam látni, hanem érezni akartam a város *szellemét*.

A Couch Surfing rendszere segített, hogy utazásaim során közvetlenebb kapcsolatba kerüljek a hellyel, ahol éppen tartózkodtam (bárhol legyen is az). Szabadon, „benszülöttként” mozogtam, és nem éreztem magam turistának. A fizikai környezet mellett a helyi kultúrákat is mélyebben megismerhettem, a maguk „tiszta valóságában”, egy helyi lakos bemutatásában (erre a kérdésre: a bemutatott kultúra „szeplőtelenességére” még a későbbiekben visszatérek).

A Couch Surfing tehát lehetővé teszi, hogy számunkra idegen emberek, idegen kultúrájába nyerjünk betekintést azáltal, hogy beköltözünk egy ismeretlen otthonába. A Couch Surfereket két kategóriába sorolnám: az egyik, akinek a célja, hogy anyagilag minél olcsóbban megússza a szállást, elsősorban az adott város nevezetességeire kíváncsi, míg a szállásadója, vagy a helyi kultúra nem igazán foglalkoztatja – őket a Couch Surfing (a továbbiakban CS) társadalom nem tekinti teljes értékű tagnak, mondhatni kitagadja (ebből következik az újabb, hasonló jellegű oldalak létrejötte, mint például a BeWelcome.org, melyek célul tűzik ki, hogy az efféle magatartást minimálisra csökkentsék). Az igazi CS-es, a másik típus, aki azért kanapészförföl, mert ismerkedni akar, belelátni egy idegen kultúra „lelkébe”. Nem véletlenül fogalmazzák meg sokan CS profiljukon: ne csak hotelként használd az otthonomat, hanem azért gyere, hogy megismerj!

A fent leírtakból tehát két fontos kérdés következik: az első, hogyan tudja a „modern turista” a Couch Surfing segítségével valóban érezni a hely „szellemét”? A második elem az önreprezentáció: hogyan viselkedik a „host” és hogyan a „couchsurfer”? A válaszokat a következő fejezetekben keresem.

A hely szelleme

A mai **turista** ha útra kel, nem azért teszi, hogy megismerjen valami újat, vagy esetleg próbára tegye önmagát, hanem pihenés, illetve szórakozás céljából. Az élmény intenzitása nem attól függ, milyen új élményekkel gazdagodik az „utazó”, hanem sokkal inkább attól, milyen mértékben kapja meg azt, amire „befizetett”.

A turistának legtöbb esetben nincs kedve kutatással, vagy kísérletezéssel fárasztania magát. Kikeresi a pénztárcájának megfelelő utazási irodát, megvásárolja a legjobb ajánlatot biztosító csomagot és még véletlenül sem lépi túl annak, előre megtervezett programját. Ha azonban mégis kalandra vágyna, mélyen a zsebébe nyúl és kipróbál egy kalandparkot vagy vaskos összegekért kalandtúrán vesz részt. Ezek végeztével kielégülten tér haza és büszkén mondja: igen, megcsináltam. Holott „kalandja” közben (jobb esetben) tisztában volt azzal, hogy egyáltalán nincs veszélyben. A veszély és a kaland imitációi ezek, amelyek a régmúlt izgalmait hivatottak helyettesíteni.

Ez a fajta imitációs gyakorlat sajnos nem csak a turistán múlik, hiszen ha ő úgy is döntene, hogy mélyebben beleássa magát az adott kultúra rejtelmeibe, legtöbbször az inautentikusság problémájával találja magát szemben. Ahogy Pusztai Bertalan - Dean MacCannel kutatásaira támaszkodva – is megfogalmazza *Paradigmaváltások az empirikus kultúrakutatás autentikusság diskurzusában - A turizmus esete* című írásában:

„... a turistának – a véletlent kivéve – nincs esélye a hátsóbb régiókat, a helyi valóságot megismerni. Amikor a turista hátsó régiót, azaz hétköznapi valóságot észlel, jó eséllyel egy olyan előkészített látogatáson vesz részt, amely legfeljebb messziről tekint rá a hátsóbb régiókra vagy méginkább annak gondosan elkészített imitációira. A gondolatmenet szerint, a színrevitel olyan mértékben igyekszik az élmény egyediségét és eredetiségét éreztetni, hogy a turista nem is észleli, hogy egy előkészített területen mozog.” (Pusztai, 2011)

Ami a turista számára fontos az az, hogy a felkínált környezet hasonlítson a megszokott, „otthonos” környezetéhez. Szállása is csak éppen annyira kapcsolódjon a helyi kultúrához (dekorációk, személyzet, stb.), amennyire az még nem zavarja és nem érezteti vele túlságosan, hogy egy idegen kultúrába csöppent bele. Standardizált hotelek, standardizált szobákkal, fürdőkkel, étteremmel és standardizált személyzettel – esetleg egy kevés helyi akcentussal az eredetiség illúziójának fenntartásáért (Boorstin, 1987, 77 – 118).

A valóságtól való elzárást jól mutatja, hogy a turistákat amennyire csak lehet, izolálják a helybéli lakosoktól is, hiszen azok kockázatot jelentenek egy jól megszervezett program

keretein belül. Gondoljunk csak a zsebtolvajokra, vagy a különféle „csecsebecséket” áruló utcai árusokra. Ezekről a kockázatos érintkezésektől próbálja a turisztikai irodák ravasz rendszere megóvni a turistát: „Manapság, az ok arra, hogy a turisták hazatértükkel a borraváló irritáló gyakorlatáról beszélnek az, hogy ez az egyetlen közvetlen kapcsolatuk a helybéliekkel” (Boorstin, 1987, 77 – 118). Természetesen ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a turisták nem élveznék mindezt. Ahogy Pusztai írja:

„A modernitástól irtózó olvasatok minden turisztikai látványossággá vált látnivalót megcsinálnak és műnek érznek. Mindeközben a turista gyakran egészen jól érzi magát e látványosságokban; mégha tudja is, hogy azok megcsináltak, nem biztos, hogy ez élményeiből sokat von le.” (Pusztai, 2011)

Ami mégis aggasztó számomra, hogy a folyamat végeredményeként a valóságos hely és kultúra is: „*önmaga imitációjává*” válhat. Annak érdekében, hogy a turista elvárásait száz százalékosan beteljesítsék, mindent és mindenkit ezen elvárások szerint igyekeznek formálni. A ritka és egyéni különlegességeket standardizálják és minden pillanatban elérhetővé teszik a turizmus világának (Boorstin, 1987, 77 – 118). Ennek ellenpárjaként értelmezem a Couch Surfinget, mely ha jó szállásadót találunk magunknak, biztosít minket arról, hogy a helyi kultúrát illető tudásunk, vagy legalább egy bizonyos része valóságos lesz.

Az egyik tökéletesen ideillő CS élményem Bécsben történt. Bécs számomra más volt, mint a többi nagyváros, hiszen már számos alkalommal jártam ott. A kíváncsiságtól hajtva úgy döntöttünk, ez esetben nem rokonoknál szállunk meg, hanem kipróbáljuk milyen képet kapunk a városról, ha a Couch Surfinget használjuk. *Matthias* nagyon különleges vendéglátónak bizonyult, hiszen két nap alatt olyan rejtett térségeit ismerhettük meg a városnak, amikről addig fogalmunk sem volt. Nem tartott „előadást” a kultúráról, nem akart helyi látványosságokat mutogatni nekünk, miután megérkeztünk csak annyit mondott: „tudok pár helyet, ami tetszene nektek”, ezek pedig határozottan a turista útvonalakon kívülre estek. Akad azonban arra is példa, hogy a Couch Surfing-et egy *turista* veszi igénybe. Általában ha a requestet küldő személy profilja és referenciái arra utaltak, hogy az illető nem „igazi couch surfer”, akkor kitérő választ adtunk. Ennek ellenére, néha mégis hiba csúszik a rendszerbe. Novemberben töltött nálunk egy estét *Julia* Varsóból. Személyében az igazi turista mentalitásra kaptam példát. Minden addigi szokásom, amit CS látogatóknál alkalmaztam – érdeklődés a szokásaikkal, esetleges kalandjaikkal (és még számtalan felmerülő kérdéskörrel) kapcsolatban, használhatatlanná

vált. Legtöbb próbálkozásom az őszinte társalgásra kudarcba fulladt. A kérdéseimre úgy tűnt, nem akar válaszolni, a rólam szóló elbeszéléseket pedig, mintha meg sem hallotta volna. Határozott véleményem, hogy mindez nem azért történt, mert Julia nem érezte fontosnak a kultúráját, vagy mert nem volt elég intelligens egy ilyen eszmecserehez, hanem egész egyszerűen azért, mert nem volt tudatában annak, hogy a CS élmény nem csupán arról szól, amire ő használja. A helyzetre kétféleképpen reagálhattam: alkalmazkodom a turistához, és azt adom neki, amit elvár – egy kanapét és egy turistavezetőt a személyemben -, vagy megpróbálom „tanítójelleggel” újfajta közegbe terelni a számára természetesnek tűnő „turisztikai” élményt. Úgy gondoltam, ha a helyiekkel való ismerkedés nem is célja, talán majd maga az új hely (Szeged) megismerése nyújt valami „eredetit” a számára. Ám a szinte futássá lett séta során szomorúan vettem tudomásul, hogy Szeged feltérképezése az én általam ajánlott „különleges helyek” felderítésével szemben, számára a fényképezőkép exponáló gombjának gyors kattogtatásával volt egyenlő. Lefekvés előtt még próbálkoztam egy keveset: kedvenc irodalma, zenestílusa, hobbijai iránt, de végig érezni lehetett, hogy nem igazán tudja, mit kezdjen a számára idegentől érkező személyes kérdésekkel.

Mindenesetre úgy gondolom, a valódi Couch Surferek között a Juliára jellemző mentalitás még mindig igen ritka és csak annak jele, hogy a korábban elemzett turista hozzáállás megpróbál a Couch Surfing rendszerén belül is érvényesülni. Hogy végül ez a hozzáállás mennyire terjedhet el és veheti át a teljes irányítást, már nem ezen dolgozat keretein belül tárgyalandó.

Önreprezentáció

Idegen emberekkel való ismerkedéseink során sok esetben előfordul, hogy fogalmunk sincs arról, hogyan is kellene kinéznie egy ilyen találkozásnak. Kezet fogunk, átöleljük egymást, jeleket formálunk a kezeinkkel, gesztikulálunk. Ezek egy része automatikus, a többi pedig jól kiformált, okkal létező cselekvés. Ez a folyamat aztán tovább folytatódik az ismerkedés után is.

Ha engem meglátogat valaki külföldről, egyértelmű, hogy megmutatom a szokásos magyar ételeket és alighanem a pálinkát is megkóstoltatom vele. Tudom, hogy részben azért jött,

hogy ezeket megismerje. Egyfajta megfelelni akarás ez az elképzelt elvárásoknak. Jól felépített színdarab, ahol mindenkinek megvan a saját szerepe. Úgy tűnik, ez elkerülhetetlen, hisz valamilyen keret mindenképp szükséges egy-egy ilyen „érintkezéshez”. A probléma számomra abból adódik, ha ez a szerep ténylegesen szerep és nem tükröz semmiféle valóságot. Jó példa vagyok erre én is, hiszen lévén vajdasági magyar nincs annyi közöm a gulyáshoz és a halászléhez, mint mondjuk annak, aki egész életében ezeket az ételeket fogyasztotta. Mégis, minden alkalommal úgy teszek, mintha a mindennapi étrendem részei lennének. Emellett még megszámlálhatatlan mozzanatot fedeztem fel, melyekben érzékeltem a „hazugságot”. Hogy a szakdolgozatom keretein belül maradjak, ezt a fajta „szerepjátékot” a Couch Surfinget érintő kontextusban próbálom értelmezni, vagyis az ezen rendszeren keresztül érintkező, különböző nemzetiségű utazók önreprezentációját szemügyre venni.

Az **önreprezentáció** kérdésére korábban (a globalizáció elterjedése előtt) biztos alapot szolgáltatott volna a nemzet, mint az egyik legerősebb indentitást formáló tényező, azonban a ma létrejött viszonyok között ez a fajta bizonyosság határozottan meggyengülni látszik. Ahogyan azt a *Modernitás és annak jövője* című könyv szerzői leírják, a nemzetek olyan jelentéstartalmakat közvetítenek annak tagjai felé, amelyekkel azok könnyedén tudnak azonosulni, így magukat teljes értékű részeinek tekintik egy felettük álló „egésznek”. Ezt a fajta „összetartozás érzést” tetőzik a mai globalizációs folyamatok (a transzportációs és kommunikációs technikák rendkívül gyors fejlődését követően), melyek az eddig viszonylag elszeparált nemzeteket mélyrehatóan összekapcsolják gazdasági, politikai és kulturális folyamatokkal. Ezzel, a helybéli egyediségek széleskörűen elterjednek és az addig „intim” környezetben lezajló tradíciók tömegessé, egy globális piac árucikkeivé válnak. Jó példa rá a keleti tradíciók- nemzeti ételek, harcművészetek, meditációs technikák, stb- nyugati részekre történő beemelése. Végeredményként a különböző nemzeti identitások kiszakadnak eredeti kontextusukból és már nem kötődnek kifejezetten egy jól körülhatárolt helyhez, vagy történelemhez, sokkal inkább „önmagukban lebegnek” és mint valamiféle kulturális termékek fogyaszthatóak, illetve bármelyik pillanatban elcserélhetőek valami másra. (Hall, David Held, Tony McGrew, 2003, 274- 325)

A Couch Surfing rendszerét használva megfigyelhettem, milyen nemzetiséghez kötődő különbségeket lehet felfedezni egy-egy találkozás alkalmával. Mennyire érzik a különböző

nemzetekből érkező utazók feladatuknak, hogy „saját” tradícióikat közvetítsék és esetlegesen mennyire megjátszott ez a fajta kötelezettség?

Számomra *Michal Lachkovich*, a harmadik és egyben legérdekesebb CS „hostom” ihlette meg a fent megfogalmazott problémát. Az ő esetében jöttem rá, hogy mennyi mindent csináltam rosszul a vendégek fogadásakor. Amikor tudtam, hogy „surfer” érkezik hozzám, mindent gondosan előkészítettem, tökéletes („magyaros”) ebédet főztem, esti programmal készültem és a szegedi látnivalókból is felkészültem. Michal-lal való találkozásomkor rájöttem, hogy ebből valami mindig hiányzott - a természetesség és a spontaneitás. Számomra minden CS-es érkezése egy stresszhelyzet volt, amelyben meg kellett felelnem. Michal volt az, aki ráébresztett erre, hiszen ő pozsonyi látogatásunkor nem vendégként tekintett ránk – Couch Surferekre – hanem egész egyszerűen befogadott az otthonába, ahol azt csinálhattunk, amit akartunk, még saját lakáskulcsunk is volt. Nem foglalkozott vele, hogy legyen mit ennünk, hogy legyen programunk, ha kedve/dolga volt, egyszerűen elment otthonról. Michal tökéletes ellenpéldája a fenti problémának, hiszen az említett hozzáállással mentesült mindenféle feladattól, amelyek sokszor a szerepjátszás medrébe torkoltak. Éppen ez miatt érzem úgy: „hostként” nagyobb kihívásokba ütköztem, mint később vendégként. Talán a megfelelni akarás érzése volt bennem a legerősebb, minden alkalommal tökéletessé akartam tenni vendégeim Szegeden töltött napjait. Úgy éreztem nagy felelősség hárul rám: tőlem függ, hogy vendégeim mit gondolnak majd Magyarországról.

Említettem, hogy ha valaki a megszokott módon utazik, vagyis turisztikai irodák segítségével, akkor mindenképp szembesülnie kell az élmény mesterséges voltával, mely a turistát igen körültekintően leválasztja a valódi környezetről és a valódi helybéli kultúráról. A Couch Surfing használatával ez könnyen elkerülhető, hiszen az adott kultúra helyi képviselőjénél szállunk meg (aki alighanem már önmagában „különleges” élményként szolgál). Persze, mint ahogyan azt felül elemeztem, a Couch Surfing rendszere sem mentes a „hibáktól”. Az, hogy egy CS-es találkozásból mi „sül ki” a két fél egyéniségén, illetve azon múlik, hogy általában hogyan mutatják be magukat egy idegen számára. Úgy gondolom, a probléma abból adódhat, ha a bemutatott „kép” nem fedi a valóságot. Nagyon is észrevehető, amikor valaki a „betanult” sablonokkal igyekszik bemutatni magát és kultúráját. Couch Surfinges tapasztalataim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy egyáltalán nem az számít, milyen nemzeti ételeket, zenét, vagy táncot mutat be egy surfer,

sokkal inkább az, miként viselkedik és gondolkodik. Mennyire érzi sajátjának azt, amit mond, vagyis mennyire őszinte a másik személyhez. Úgy érzem, ha valakinek sikerül felismernie és áttörnie ezt a falat, ami a szélsőséges szerepjátszás és a teljes őszinteség között feszül, csakis akkor képes „valóságosan” közvetíteni önmagát. A Couch Surfing pedig nagyon jó táptalajt szolgáltat arra, hogy mindenki *próbára tegye* magát, felülvizsgálja az említett *sablonokat* és helyükre talán valami eredetibbet, valami *őszintébbet* varázsoljon.

4.2. Egyedül az országúton – a stoppolás filozófiája

A három közül a legközismertebb jelenség, mégis sokunkból viszolygást vált ki. Stoppolás alatt nem azt értem, amikor egy lekésett busz miatt kénytelen vagyok stoppal hazamenni, hanem amikor *önszántamból* indulok el, magáért az utazás élményéért. Ez legtöbbször nem egy napos „kaland”- olykor több ezer kilométeres utazást is jelenthet. Mindezt úgy, hogy az életemet bizonytalan tényezőkre és számomra teljesen idegen emberekre bízom.

Az utazás a „régi időkben” teljesen más értékeket képviselt- legtöbbször az életre való felkészülést jelentette. A 17. században népszerűvé vált *Grand Tour* a fiatal nemesek utazgatásait jelentette, akik tanulmányaikat egy hároméves európai körutazással egészítették ki. Úgy tekintettek erre, mint egy, a felnőttkorba vezető átmenetre (Boorstin, 1987, 77 – 118). Sajnos ma már a tanulási folyamat nem része utazásainknak, vagyis nem azért utazunk, hogy kihívások elé állítsuk magunkat. Pusztai, Daniel J. Boorstint idézve ezt mondja:

„Valamikor a múlt [19.] század közepe után [...] a külföldi utazások jellemzői [...] változni kezdtek...Korábban az utazás hosszú tervezést, nagy kiadásokat és komoly időbefektetést igényelt. Sőt, az egészség vagy akár az élet kockáztatásával járt. Az utazó aktív volt. Mostanára passzív lett. Atletikus gyakorlat helyett az utazás szemlélődő sporttá vált. [...] Az utazó aktív volt, buzgón indult más népek, kalandok, élmények keresésére. A turista passzív, elvárja, hogy érdekes dolgok történjenek vele.” (Pusztai, 2011)

Mielőtt a téma komolyabb boncolgatásába kezdenék, el kell mondanom, hogy mikor találkoztam először a stoppolással.

A csavargó tanul - Ki is vagyok?

2012 júliusában elterveztem, hogy részt veszek egy fesztiválon Portugáliában, ám a repülőjegy ára nem fért bele az anyagi kereteimbe. Ahelyett, hogy lemondtam volna a fesztiválról, úgy döntöttem, az út nagy részét stoppal fogom megtenni. Kiemelendő tehát, hogy először én is anyagi segítségként tekintettem erre az utazási formára, majd az utazás közben szerzett tapasztalataim alapján alakult ki egy új, az önismeret kereséssel összeegyeztethető kép a stoppolásról.

„Spanyolország egyik országútja mellett ácsorogva, kezemet a levegőben tartva (a jól ismert felfelé tartott hüvelykujjal) azon töprengtem, vajon ki fog felvenni? Tíz órás várakozás után szembesítenem kellett magam a szituációval:

- már több száz autót számoltam (amíg rá nem untam a számolásra),
- az autók többsége a sofőrt leszámítva, üres volt,
- alapvetően bizalmat keltő külsővel rendelkezem, ráadásul folyamatos mosollyal az arcomon,
- mégis fuvar nélkül maradtam.

Logikusnak tűnt, hogy ha ugyanoda megyünk, akár mehetnénk együtt is.” (napló átirat, 2012 szeptember)

Eleinte görcsösen ragaszkodtam néhány gondolathoz: Miért nem vesznek fel? Talán rendezetlen a külsőm? Sötétedés előtt fuvart kell kapnom, különben hol fogom nyugovóra hajtani a fejem...? stb. Majd idővel ezek a „hangok” egyre inkább elhalványultak és mintha elcsendesedtem volna, nem zaklatott tovább semmiféle kérdés. Ez volt az a pillanat, amikor egy tiszta, nyugodt lelkiállapotba kerültem, amely teret adott az „itt és most” érzésének, a jelen pillanat teljeskörű vizsgálatának. Rengeteg időt és teret kaptam, amelyet szabadon használhattam fel. Észrevettem, hogy túl az apró, jelentéktelen kérdéseken, kérdőre vontam saját viselkedésemet és tudásomat is. A Couch Surfing rendszerét elemezve azokra a kérdésekre kerestem a választ, hogy mit kezd egy utazó a „hellyel”, a helybéli kultúrával, ahova érkezik, illetve hogyan vesz részt a kulturális találkozásokban. Ezzel ellentétben a stoppolás elemzésénél magára az utazásra, az útrakeelés motivációira és az út során tapasztalt önismereti gondolatokra terelődik a hangsúly.

A vizsgált „utazóim”, amikor útra kelnek, valami olyasmit érezhetnek, mint egy gyermek, amikor először áll talpra. „Kiszabadulnak” a világba és maguk mögött hagynak mindent, ami addig biztonságos volt számukra. Az igazi utazó számára nincs többé otthon, nincs hívó szóra érkező segítség és nincs visszaút sem. A cél: valami új bizonyosságot keresni.

Valami újat tapasztalni és helytállni bármit is találunk. Először is: az utazónak meg kell tanulnia újra egyensúlyozni, kiismerni a világ és a közötté lévő „újszerű” kölcsönhatásokat. Ez természetesen sok nehézséggel jár, de úgy hiszem, éppen a nehézségek legyőzése által várható egyéniségük megerősödése. Azok a bizonyos első lépések, amiket „csavargóimnak” kell megtenniük, egyáltalán nem kellemesek és olyannyira bizonytalanok, hogy a kérdés is felvetődik: megéri – e?

Zygmunt Bauman *Turisták és Vagabundok* című írásában a modern társadalmon belül keletkezett szakadék metaforáiként említi a csavargó és a turista magatartásának ellentétét. A **turista** az, aki lubickolva élvezzi a kötelezettségektől mentes életet, annyi időt tölt egy – egy helyen (nem feltétlenül fizikai értelemben), amennyi jól esik neki, míg a **csavargó** még ha szenvedések árán is, de megpróbál megérteni minden állomást (Bauman, 1996). Baumann csavargójával tökéletesen azonosítani tudom a stoppost, aki kihívásra és „valódi” tudásra vágyik. Éppen ezért választja utazási módszerének a stoppolást: érteni akarja az eseményeket, érzékelni akarja az út minden pillanatát. Ezzel szemben a turistára pontosan az ellenkezője jellemző: igyekszik elkerülni mindennemű tartós kapcsolatot az „utját” alkotó bármely elemmel.

„A különböző tartózkodási helyek táborhelyek, nem otthonok; és bármennyi ideig tartson végül is a megpihenés az utazás során, mindig éppen csak éjszakázásnak tűnik. Az ember csak gyenge gyökereket ereszt a földbe - ha egyáltalán - ; az ember csak felületes érintkezésbe bocsátkozik a helybeliekkel - ha egyáltalán. Mindenekelőtt nem terheli meg jelzáloggal a jövőt, nem megy bele hosszú távú kötelezettségekbe, és nem engedi, hogy valami, ami ma történik, bármi módon megkösse a holnapi napot.” (Bauman, 1996)

Ezzel a „turistalét” egyfajta csapongó, habzsoló életmódot jelent, mely után szinte semmi sem marad. Nincs konkrét tapasztalat és végképp nincs tanulság. Dülöngélés van, egyik póznától a másikig, amíg még van mibe kapaszkodni. Természetesen felmerül a kérdés, hogy vajon meddig lehet így, ki kell mondanunk: tudatlanul dülöngélni? Mi lesz így a világból, ha senkit sem érdekel a sorsa? Bauman szerint is, a világot:

„...többé már nem alakítják, csak „szemlélik”: Most a turisták változó érdeklődése, elkalandozó figyelme és mozgékony látószöge kölcsönzi a világnak a „struktúrát” - s ez olyan cseppfolyós és „átmeneti”, mint a pillantás, amely felszínre hozta. A világot ily módon alakítani nem kerül semmi erőfeszítésbe, de - legalább is a világra nézve - nem is marad következménye.” (Bauman, 1996)

Félreértés ne essék, itt nem valamiféle „másik oldal” hibáztatásáról van szó.

Nem lehet egyértelműen azt mondani, hogy valaki „csavargó vagy turista” és hogy megint Baumant idézzem: „Valamennyien azon a skálán helyezkedünk el, amely a „tökéletes turista” és a „reménytelen csavargó” pólusai között húzódik” (Bauman, 1996).

Aki minderről eszembe jutott az *Matthew*, akit utólag csak álcsavargónak neveztem (lásd: Mellékletek 1. fotó). *Matthew*, a kanadai bohóc esetében az igénytelen csavargó bőrébe bújtatott igényes turistáról beszélünk. Talán nem meglepő, de előtte el sem tudtam volna képzelni, hogy az „áll csavargó kategóriája” létezik egyáltalán. *Matthew*-val majdnem két hetet töltöttünk együtt, amikor egy CS látogatást követően másodmagammal úgy döntöttünk, hogy vele tartunk európai körútján. Izgalmas programnak ígérkezett: utcai performansz egy csavargó bohóccal - részben pénzkeresés céljából, de leginkább kalandvágy hatására -, a legnagyobb közép-európai fővárosokban: Budapesten, Bécsben, Prágában és Berlinben.

Am a naplómba néhány nappal az indulást követően ezt jegyeztem le: „annyi történt, hogy megindultunk egy csavargóval egy eurotripre. Azután pontról, pontra egyre gyanúsabb lett a dolog: laptop, iPhone, coffee and wifi” (saját napló, 2012 december). Az utcai performansz kalandvágyból pénzkereseti lehetőséggé nőtte ki magát, és az „élmény” megélése másodlagossá vált. Ha a két hét alatt arra nem is volt időm, hogy *Matthew*-t igazán megismerjem, arra mindenképp elég volt, hogy kérdések fogalmazódjanak meg bennem. Az egyik és legfontosabb az volt, hogy hogyan tud valaki csavargó, játékos bohócból „kényelemközpontú” turistává átalakulni. Egy naplójegyzetben ezt a feljegyzést találtam: „it’s all about money”(saját napló, 2012 december). Tehát az utazás során úgy éreztem, a bohócot és a turistát egyetlen dolog választja el egymástól: *a pénz*.

A „turistává” vagy „csavargóvá” válás folyamata nem tudatosan alakul ki. Nem egyik napról a másikra. Ezt úgy képzelem el, hogy van aki érzi azt, hogy többre vágyik és van, aki nem. Akik érzik, hogy nem elég számukra az, amit a körülöttük levő környezet nyújt vagy depresszióba esnek vagy tesznek ellene. És szerintem épp a vizsgált „utazóim” azok, akik ha nem indulnának el a *csavargó* útján, ugyanúgy a modern kor depressziójába zuhannának, a tehetetlenség legszorítóbb csapdájába. Baumann csavargója az, aki (nem tudatosan) felhívja a figyelmet arra, hogy ideje változtatni:

„A csavargók egy karikatúrához hasonlóan leplezik le a kisminkelt szépség alatt rejtőző csúnyaságot. Jelenlétük bosszantó és ingerlő; nincs semmi nyilvánvaló haszon, amit húzni lehetne belőlük - voltaképpen meg lehetne szabadulni tőlük, anélkül hogy bárkinek (velük együtt) veszteséget vagy sajnálatot kellene éreznie. „(Bauman, 1996)

A kérdés természetesen az: a karikatúrával van-e a baj, vagy azzal, amit kifiguráz?

Kaland a stabil önismeretért

A tér és az idő összeszűkülése magával hozta utazási szokásaink megváltozását. Az órák alatt célba érő repülők, buszok és vonatok segítségével a cél gyors és kényelmes elérése a megismerés „kárára ment”. Az idő és tér hamis leképezése (értem ezalatt, hogy a transzportációs eszközök segítségével (*miatt*) a távolságok szinte megszűnnek létezni) egyenesen bosszantó a csavargó számára. Minél több a kényelem, annál kevesebb a megismerés. Ebben az esetben pedig a már unalomig hajtogatott kérdés vetődik fel: ha valamit könnyen elérek, képes vagyok- e megbecsülni azt?

Ezért sokan keresnek alternatív megoldásokat a világjárásra, ennek egyik módszere lehet a stoppolás. És itt hangsúlyoznom kell, hogy amikor azt mondom stoppolás, nem csak alkalmi stoppolásról, hanem mint egy életformáról beszélek. Miért stoppol tehát az, akinek van pénze vonatra, buszra, repülőre? Tudatosan vág neki az ismeretlennek? A bevezetőben írtam, hogy a csavargónak szüksége van arra, hogy tudja: mit miért csinál. Utazóimat legtöbb esetben nem a pénz akadályozza a vonat/ busz/ repülő használatában, ez legtöbbször komoly elhatározás eredménye. Nem véletlenül fogalmaztam így az utazás alatt:

„Nem feltétlenül a pénz volt az oka annak, hogy Barcelonában a tengerparton aludtunk: ez egy hosszasan átgondolt döntés eredménye volt! Már az induláskor tudtuk, hogy ezt fogjuk csinálni és semmilyen plusz pénzt nem fogadtunk el a családtagjainktól vonatra vagy szállodára. Nem pusztán nyaralni akartunk.” (napló átirat, 2012 szeptember, lásd: Mellékletek 3. és 4. fotó)

A fontos tényezők tehát: kaland, megismerés, és kockázat. A csavargó fél, hogy lemarad valamiről, ezért inkább lassan halad, és megfigyel. Ha pedig szükség van rá: kockáztat. Boorstin szerint: „Manapság, amikor valaki oly keveset kockáztat és oly keveset tapasztal, az ottlét érzése kiüresedik és triviálissá válik. Amikor az odaút nehéz és fáradtságos volt, az ottlét sokkal életszerűbbnek tűnt. Amikor az odaút csak a szórakozásról szól, valahogyan a megérkezés is olyan, mintha sehova sem érkeztünk volna meg.” (Boorstin, 1987, 77 – 118)

A *sétáló csavargó* példáján keresztül gondolkodtam el a jelenségen. A Couch Surfing segítségével ismerkedtem meg *Mihai Tufăval*, aki szeptemberben töltött néhány napot nálunk (a szakdolgozatot is részben ő ihlette). 2012 februárjában indult el Angliából, hogy hét éven át egy világkörüli utat tegyen meg - gyalog. Szegedre érkezve már több

mint hét hónapja volt úton, vagy ahogyan ő nevezte: a *The World Photo Tour*- on. Több kérdés is felmerült bennem vele kapcsolatban. Először is: a miért?

Amikor feltettem a kérdést, nem is gondoltam, hogy milyen komoly és érzékeny beszélgetésbe bonyolódok. Nem is adhatok teret ennek elemzésére jelen szakdolgozatban, de amit a beszélgetés során felismertem az az, hogy a „csavargás” egyik fontos momentuma az utazó bizonyítási vágya önmaga felé. Az, hogy „modern világunkban” semmiért nem kell megküzdenünk tátongó fekete foltokat hagy az önbecsülésünkön, aminek komoly következménye lehet. A csavargó pedig az egyik legérintettebb személy ebben az esetben, hiszen neki az életben maradásért van szüksége arra, hogy bizonyíthasson, különben felemészti az unalom és a tehetetlenség.

A stopposokkal kapcsolatos elmélkedéseimben fogalmaztam meg, hogy a csavargó fél, hogy lemarad valamiről, ezért inkább lassan halad, és megfigyel. Pontosan erre a gondolatra illik rá Mihai válasza a hozzá fűzött „miért gyalog?” kezdetű kérdésemre: „, I was thinking about, how I could do it. First my plan was to go by bike, but than I realized, it is too fast for me. I wanted to see everything on the road.” (Mihai Tufă, 2012 szeptember)

A luxus óceánjárókkal közlekedő turisták mindent megkapnak, mi szem szájnak ingere: étterem, medence, színház, golfpálya, kutyasétáltató, masszázs, szauna. „*Traveling is half the fun!*” - mondják az utazási irodák prospektusai. Mindeközben a stoppos az autót mellett álldogálva, alighanem a nagybetűs Élet gondjairól filozofálva egészen szélsőséges visszajelzéseket kap. Legtöbbször a szakadt csavargó címet tudhatja magáénak. Hisz ugyanúgy, ahogy a Couch Surfing, vagy a dumpster diving esetében, itt is egy olyan jelenségről van szó, amely távol áll a megszokott viselkedésformáktól. Ezzel kapcsolatban fordult meg sokszor a fejemben, hogy aki mégis felvesz, vajon miért teszi?

Néhány hete Szegedről Pécsre tartottam – szintén stoppal – a sofőr búcsúzásképp ennyit mondott: „*Mára is megvolt a napi jócselekedet*”. Erről lenne szó? Vagy sokkal inkább egyfajta kíváncsiságról, amely arra ösztönzi az embereket, hogy egy kicsit kipillantsanak az életük megszokott „rendjéből” és megismerjenek valami újat?

4.3. Mi van a kukában? – A dumpster diving jelenség

A dumpster diving jelentése egy, a témakörrel foglalkozó blogger megfogalmazásában: „szeméthalászat” (Orsi, 2009). De az egyszerűbb érthetőség kedvéért azt is mondhatnám, hogy kukázás. Hiszen lényegében erről van szó. Jogos lehet a kérdés: mi köze van a kukázásnak önmagunk megismeréséhez? A klasszikus értelemben vett kukázásnak semmi. De a dumpster diving valami mást jelöl: megmenteni a szemétből a még használhatót, és mindezt nem azért, mert nincs pénzem ételre, hanem - és nevezhetjük ezt a fogyasztói társadalom kritikájának is – egész egyszerűen, mert nem tűröm a pazarlást. Egy Origo – s cikk egész jól fogalmazott: „Mentsd meg a Földet! Egyél szemetet!” (Mentsd meg a Földet! Egyél szemetet!, 2007).

E jelenség elemzésére csak a közelmúltban indultak tudományos fórumok, kutatások, holott valószínűleg, a társadalmunkat velejéig átható, annak belső működését felszínre hozó jelenségről van szó. A dumpster diving, ha legtöbbször számára szokatlan is, néhány nyugati országban már bevett szokássá vált, azt is mondhatnám, hogy kultúrája van. A dolog lényege, hogy a szupermarketek által kidobott élelmiszereket a „szeméthalászok” az üzletek zárása után átnézik és a még használható termékeket hazaviszik. Legtöbbször teljesen érintetlen, tökéletes állapotban levő ételek kerülnek a szupermarketek hátsó udvarába vagy kukájába, csak azért mert lejáratú idejük a „hamarosan” kategóriájába esik, esetleg sérült a csomagolásuk, vagy egész egyszerűen az új termékek megérkeztevel a régieknek már nem maradt hely.

Lisa és Clem Ens Couch Surfing-es vendéglátóim voltak Berlinben: A korai húszas éveikben járó egyetemisták, akik eldöntötték, hogy bárkit - „surfereket”, csavargókat, barátokat - befogadnak otthonukba. Mindez odáig fajult – amikor mi is náluk laktunk -, hogy egy körülbelül negyven négyzetméteres lakásban élt együtt mintegy tizenkét ember, probléma nélkül. Érdekes kérdések merültek fel bennem ennek kapcsán, hiszen a társaság néhány tagja hónapok óta lakott náluk, mindenféle anyagi kötelezettség nélkül. Nem is értettem, hogy például az étkezést hogyan oldják meg. Amikor feltettem a kérdést Lisa elmondta, ételre egyáltalán nem költenek pénzt. Már a Couch Surfing profilján is láttam: „We eat the food out from the trash” – ezt akkor még nem teljesen értettem, de idővel rájöttem, milyen gondolatok lehetnek a háttérben.

A csavargó kibontakozik - Mi közöm van hozzá?

Rengetegszer hallani a vállrándítással kísért magyarázatot: *Ugyan mi közöm hozzá?* vagy *Ugyan mit tehetnék?*, *Ilyen a világ, ezt kell szeretni!*...Ebből a gondolatmenetből kiindulva tartom rendkívül fontosnak a **dumpster diving** jelenségét. A kukában keresni –feltéve, ha az ember önszántából teszi- nagyon mély öntudatot és bátorságot igényel. Valamire azt mondani, hogy értékes, amire mások azt mondták, hogy szemét annyit jelent, mint szembefordulni egy olyan normával, amit a „többiek” elfogadtak. Belehajolni egy kukába és mások szemetében túrkálni -kis túlzással- olyan, mintha az illető kultúrájában túrkálnánk. Ebből kiindulva, az a jelenség, hogy minden nap óriási mennyiségű friss és ehető ételt találunk egy-egy szeméttárolóban, komoly ítéletet von maga után. Azonban aki a szemétben turkál, bolondnak minősül. A kérdés azonban így hangzik: Ki a bolond? Aki eldobja az ételt, vagy aki megeszi?

„Clem Ens és a társaság fiú tagjai minden este biciklire ültek és körbejárták a környező szuper – és hipermarketeket, amelyek zárás után az aznap lejárt vagy hibás csomagolású termékeket kirakták a boltok kukájába. Mi ez idő alatt „otthon” ültünk a lányokkal és vártuk a rakományt. Az eredmény megdöbbentő volt. Néhány bevásárlószatyornyi tökéletes állapotban levő ételt – joghurtokat, csomagolt kenyereket, háztartási kekszeket, lekvárokat, tejtermékeket, még friss húsokat is – hoztak haza. A legtöbb még le sem járt, leginkább az volt velük a probléma, hogy sérült a csomagolásuk, vagy egy héten belül lejártak volna. A szupermarket által kidobott tartós tejjel például annyi volt a probléma, hogy a műanyag kupak nem volt rajtuk. Ezért dobták ki őket? – hangzott el a kérdés. Clem Ens erre egy másik kérdéssel válaszolt: „Miért, te megvennéd?” ”Ez elgondolkodtatott... Tudtam, hogy a válaszom az lenne: nem.” (napló átirat, 2013 január, lásd: Mellékletek 5. fotó)

Az első dumpster diving élményem folyamatos küzdelem volt önmagammal. Meglepően hatott rám, hogy vendéglátóim, Lisa és Clem Ens fiatal koruk ellenére milyen értelmesen és józanon gondolkodnak. Hiszen számukra a dumpster diving nem csak ingyen ételszerzés volt, hanem a pazarlás ellen folyó küzdelem is. Becsültem őket minden egyes gondolatukért, de a társadalom normáihoz szokott gondolkodásom nagyon nehezen engedett. Ott motoszkált a fejemben minden egyes elfogyasztott falat után, hogy: „ez a kukából van”. Ott annyira sokkolt a szituáció, hogy titokban elmentem a boltba (ugyanabba a boltba, ahonnan előző este a „rakományt” hozták), vettem magamnak kenyeret, zöldséget és párizsit, majd az utcán ettem meg. Mindeközben pedig azon tanakodtam: *vajon nekik, vagy magamnak hazudok inkább?*

A legfontosabb kérdés tehát az, felismerjük-e magunkat e folyamat részeseiként? Észrevesszük-e saját viselkedésünket, gondolkodásmódunkat, mint a probléma egyik

mozgatórugóját? Felül tudunk – e kerekedni a társadalom által belénk nevelt berögződéseken? Ha tudom, hogy ami a szemetesben van, néhány perce még az élelmiszerbolt polcain hevert vaskos összegekért, vajon képes vagyok-e belenyúlni érte? Abból a szempontból, hogy mindkettő kifogástalan, ehető, sőt egészséges élelmiszert tartalmaz, a bolt polca és a kuka között csak anyagukat tekintve van különbség. Számunkra az étel mégis egyik pillanatban az életünk alappillérét jelenti, a következőben szemetet. A témában keresgélve egy Dániában élő magyar blogjára találtam, aki a következő gondolattal írta körül első dumpster diving-os élményét:

„...undorító, hogy kukáztam? Először azt gondoltam, az lesz, de abban a pillanatban oszlott szét minden kétségem, ahogy kinyitottam a konténer oldalát. Egyáltalán nem volt undorító, amit hazahoztam, az pár órával korábban a bolt polcán állt, és drága pénzért kínálták. Rászorulok? Tulajdonképpen nem...”(Orsi, 2009)

Felvetődött a kérdés: a dumpster divingnak van – e helye a szakdolgozatomban? A válaszom határozott igen - ez lenne ugyanis a katarzis a képzelt drámámban , hiszen ezen a ponton kezd el mindenki cselekedni. Egy dumpster diving-al foglalkozó cikk a folyamat tudatosságára hívja fel a figyelmet : „these are not dippy hippies or trampy hobos. They are educated people who have decided to seek an alternative way of life outside the economic norms”. (Dumpster diving with the freegans: Why pay for food?, 2008). Tudatos döntésről van tehát szó. Arról a mozzanatról, amikor valaki miután felismert egy adott problémát, nem feledkezik meg a következő lépésről sem és megpróbál tenni valamit ellene. Természetesen nem azt mondom, hogy a dumpster divingot globális megoldásnak tekinthetjük, hiszen az nem is működhetne a létrejött pazarlás nélkül. A cél sokkal inkább a figyelemfelkeltés. Felhívni rá a figyelmet, hogy nincs minden rendben.

Számos „próbálkozásra” akadtam, amelyek célja az, hogy a „nagyközönséggel” is tudassák a pazarlás problémáját. Mindezt pedig nagyon átgondolt, figyelemfelkeltő módszerekkel. A nemzetközi Food Not Bomb nevű csoport tagjai például a kidobásra szánt élelmiszereket összegyűjtik, majd fogyasztható ételeket készítenek belőlük, amiket nyilvános helyeken szétosztanak. Ezek egyben békés tüntetések is, amelyek a mindennapi pazarlásra hívják fel a figyelmet (Freegan – mozgalom, avagy élet a szemétből, 2007). Ennek a továbbgondolása lehet az ausztriai Waste Cooking, ami voltaképpen egy a pazarlás problémájára fókuszáló főzőshow, de néhány internetes oldal sokkal találóbb névvel illeti: „dumpster diving reality show”, azaz a szeméthalászat

valóságshow-ja (lásd: Mellékletek 6. fotó). Jelmondatuk komoly kritikát közvetít a fogyasztói magatartással szemben: Food is culture... don't waste it – cook it! Néhány fiatal dumpster diver, szakács és aktivista összefogása a Waste Cooking, a cél: minél több ember tudomására juttatni a problémát. A Waste Cooking rendezői a probléma felismerésén túl arra is rájöttek, hogy mivel foghatják meg a legkönnyebben a huszonegyedik század emberét. Valamire aggassuk rá a valóság show jelzöt és lám: a nézettség több millióra szökik. Az „összekukázott” ételek begyűjtésén, bemutatásán és elkészítésén túl a projekt része az is, hogy az ízletesen elkészített ételeket szétosztják egy köztéren és miután az utca embere megkóstolta, tudomására hozzák, hogy az alapanyagok a kukából származnak.

Sajnos nincs terem arra, hogy részletesen is kielemezzem az ilyen és ehhez hasonló szervezetek munkáját, de a mondanivaló talán már így is világos. Mindenképp jó érzéssel tölt el, hogy kutatásom során ilyen nagy számban akadtam változást követelő próbálkozásokra. Jól esett látni, hogy rengetegen vannak, akik észrevették a problémát és minden erejüket annak szentelték, hogy megoldást találjanak rá. Ez a gondolat pedig egyenesen arra engedett következtetni, hogy nincs minden veszve; van valamennyi „tartalék ereje” az emberiségnek, amit mozgósítva felül tud kerekedni a rossz szokásain és talán – ha mind összefogunk – sikerül valamiféle maradandó értékeket teremtenünk.

5. Összegzés

2012 – ben két utazáson vettem részt, mindkettő merőben más volt, mint bármely addigi utazással kapcsolatos élményem. Ennek legfőbb oka, hogy új módszereket próbáltam ki: a stoppolást, a Couch Surfinget, majd a későbbiek során találkoztam a dumpster diving jelenségével is. A legnehezebb az volt, hogy az újonnan tanult dolgoknak helyet találjak a már meglevő értékrendemben. Első utazásomról hazaérve lassan kutatásba kezdtem – ennek eredménye lett a szakdolgozatom.

Jelen szakdolgozat segített értelmezni és keretbe foglalni a megélt eseményeket, nem csak azért, hogy számtalanszor újragondoltam őket, hanem amiatt is, hogy mások tollából is újraolvashattam őket – így valóban értelmet nyerhettek. Megnyugtató az érzés, hogy amit tapasztalok, azt már mások is tapasztalták és, hogy az *én* gondolataim már *mások* fejében is megszülettek. Ez nyújtott elég támogatást ahhoz, hogy *mélyebb vizekre evezzek*.

Elemzéseim során megfigyeltem a Couch Surfing rendszerét használó utazó és a megszokott turizmus keretein belül utazó turista közötti különbségeket és a kétféle mentalitás kölcsönhatását. Elgondolkodtam azon, vajon a „modern utazó” a CS segítségével képes –e újra a *régi értékek* szerint figyelni a környezetét: képes – e érezni egy-egy hely „szellemét”? Kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy a Couch Surfing jó módszernek bizonyul arra, hogy a különböző kultúrák megismerésére törekvő utazók közvetlenebb módon érintkezzenek az adott kultúra résztvevőivel, személyesen érintkezzenek a helyi szokásokkal, valamint a helyi „nevezetességeket” is első kézből ismerhessék meg. A módszer azonban nem tökéletes. Ahogy azt az önreprezentáció kapcsán elemeztem, hiába „valós” a helyszín, ha „hamis” a „host”. Ahogy azt láthattuk: a vendéglátásnak súlya van, a „host”-nak felelősségérzete támadhat önmaga, vagy saját kultúrája bemutatása során. Így sokszor ahelyett, hogy őszintén képviselné önmagát, egyfajta „kitalált” személyiséget próbál meg eljuttatni az utazóhoz, holott az valószínűleg az ellenkezőjéért jött: a lehető legközelebb szeretne jutni az „őszinte” kultúrához.

Nincs könnyű dolga az utazónak sem, hiszen rajta múlik, hogy képes-e felismerni az őszinte jeleket, és ne csak a „*turista*” mentalitást felvéve egy „előre megrajzolt” képet érzékeljen. A kulcsszó esetükben tehát az *őszinte kíváncsiság* lehetne.

Ezzel a problémával persze csak azután lehet foglalkozni, hogy a Couch Surfingről feltételeztük: ténylegesen a „kultúra valós megismerésére” irányul. Sokszor tűnhet úgy, hogy a Couch Surfing csak egész egyszerűen az *olcsóbb megoldás*. Sokan - főleg a Couch Surfing széleskörű elterjedését követően -, sajnos megfélelkeztek arról amiről meggyőződéseim szerint a rendszer valójában szól. Ennek ellenpárjaként „jó hírnek” bizonyuló kezdeményezésekre is rátaláltam, amelyek igyekeznek az eredeti „mondanivalót” közvetíteni. Ilyen az újonnan kialakult „*Be Welcome*” weboldal is. Az ehhez hasonló rendszerek jövőjét semmiképp sem tudnám megjósolni, egyelőre azonban úgy látom, hogy az autentikusság utáni vágy kielégítésére ezek az internetes közösségek nagyon is alkalmas módszerek.

Sokat említettem Zygmunt Bauman eszmefuttatásait, nem véletlenül: csavargókról és turistákról beszél, a posztmodern kor *hőseiről és áldozatairól*. Feltettem a kérdést: Mit jelenthet a stoppos életvitel a ma létrejött (posztmodern) viszonyok között? Bauman csavargóját a kalandvágó, önismeret kereső stopposokkal azonosítottam, akiknek szinte mind ugyanaz a sorsuk: szakadatlanul a helyüket keresik a világban. Említettem, hogy a stoppolás lényegi része legtöbbször nem is az autóban töltött idő, hanem az út mellett töltötté. A stoppos, a sokszor órákon át tartó, útmenti sétálgatása során egyfajta zarándokúton vesz részt. Megszűnik, vagy mondhatnánk inkább, hogy felszabadul körülötte a tér és lelassul számára az idő is. Ezzel együtt önmagához is közelebb kerül. Időt nyer a gondolkodásra. Lelassít és lépésről lépésre halad előre. Hogy egy ilyen út hova tart, vagy milyen „végeredménye” lehet, azt megint csak nehéz lenne megjósolni. Abban viszont biztos vagyok, hogy maga az utazás még rengeteg hasznos dolgot tartogat számunkra. A tanuláshoz azonban mindenképp gondos odafigyelésre van szükség. Ebből következett, hogy a stoppolás kulcsszavának: **a megértést** választottam.

A dumpster diving , a harmadik elemzett jelenség, a következő lépése a csavargó filozófiájának. Az, hogy emberből fogyasztókká lettünk, világunk egyik legnagyobb átverése. Önszántunkból viszünk az otthonunkba olyan termékeket, amelyekre egyáltalán nincs szükségünk, majd miután ez tudatosan bennünk, egyszerűen a szemétkébe dobjuk. Nem csak a megvásárolt termékeknek, de a saját munkánknak sem érezzük az értékét, hiszen amikor valamit kidobunk, a pénzünket, ezáltal pedig a saját munkánkat dobjuk a kukába. Mindennek a nagybani megfelelője a szuper – és hipermarketek pazarlása. Egy végtelen körforgás ez, amelynek semmilyen pozitív eredménye sincs. A dumpster diverok a

fogyasztói társadalom hatalmas problémájára reflektálva, nem azért lesznek „szeméthalászokká”, mert rászorulnak, hanem mert nem tűrik a pazarlást. Az eldobott ételek begyűjtésén és hasznosításán túl, céljuk a figyelemfelkeltés és **cselekvés**re való felhívás.

Számomra az elemzett három témakör valami olyasmit képvisel, amire magam is törekszem ezzel a szakdolgozattal. Felülvizsgálni önmagunkat, nem hagyni, hogy teljesen elveszítsük a valóságérzetünket. Ha kell, napokat tölteni az út mellett, az utcán aludni, vagy akár a kukában turkálni. Alighanem egy külső szemlélődő számára mind nevetségesnek tűnik, viszont meggyőződésem, hogy ez a fajta hozzáállás az, amely elősegíti, hogy új, az előzőeknél jobb dolgok szülessenek, hiszen ahhoz hogy fejlődjünk, próbára kell tennünk önmagunkat.

6. Személyes zárszó

Mindezek után, a sok kutatást és elmélkedést követően azt kell mondjam: olyan témát boncolgattam, aminek kapcsán nem beszélhetünk szigorúan meghatározott végeredményről, vagy konklúzióról - maximum tanulságról.

A kutatás nem volt egyszerű, hiszen – ahogyan azt a cím is sugallja - részben önmagam megismerésére irányult, így igencsak komoly feladatnak ítélt. Amikor a szakdolgozatom írása közben tisztázódott bennem, hogy egy autoetnográfiaival alátámasztott kutatás milyen *őszinteséget* igényel, bevallom: megijedtem. Nem attól, hogy másokkal kellene megosztanom az érzéseimet, hanem attól, hogy mennyi mindent kell majd bevallanom magamnak. Sok pillanata volt a szakdolgozatomnak, amikor meg kellett birkóznom önmagammal, hiszen nem mindegy, hogy a „hibáim” a fejemben élnek, bevallatlanul vagy papírra vetve egy kutatás részeként.

Az önelemzésnek köszönhetően nem kisebb dologra jöttem rá, mint, hogy milyen fontos szerepem is van – hát mondjuk ki: a világban. Amikor átéltem a fentiekben leírt eseményeket, fogalmam sem volt arról, hogy azok hogyan formálnak és azt sem tudtam, nekem milyen szerepem van az egészben. *Sodródtam az árral.*

Csak nagyon lassan sikerült ráésszelnem a tényleges kapcsolatra köztem és a világ között. Meg kellett értenem a gondolataimat és megfejtennem az érzéseimet. Észre kellett vennem magamat a folyamatok legmélyén. A saját bőrömön kellett éreznem, hogy *itt* vagyok. A végén pedig az is megfogalmazódott bennem, hogy minden apró cselekedetemnek következménye van. Minden amit érzek, gondolok, vagy cselekszem kihatással van arra, ahogyan az *egész* megvalósul. Rájöttem, mindennapjainkban is ez történik- fogalmunk sincs arról, hogy minden, amit teszünk: *számít*.

A Couch Surfing, a stoppolás és a dumpster diving számomra tehát az önismeret keresés három lépését jelölték: 1. *a kíváncsiságot*, 2. *a megértést*, és 3. *a cselekvést*. Egészen az utolsó pillanatig úgy gondoltam, hogy a kutatás és a szakdolgozat konklúziója a dumpster diving, vagyis a cselekvés lesz. Azonban rájöttem arra, hogy a célunk nem maga a cselekvés, az inkább „csak” egy nagyon fontos része az *egésznek*. A cselekvés teszi az I-re a pontot, a cselekvés bizonyítja be számunkra, hogy az ami után *érdeklődtünk*, és amit

később *megértettünk* nem csak elméletileg létezik. A cselekvés segít abban, hogy érezzük, van értelme annak, amit „csinálunk”. De ami ez után következik, az valami olyasmi, ami ha szavakba öntve elcsépeltnék is hangzik, de talán annál őszintébb jelenség: *az elégedettség*.

Mellékletek

1. fotó - Helen Turchynskaval, Oláh Viktorral és Matthew Kristtel (a kanadai bohóccal) Bécsben.

2. fotó – Couch Surfing vendéglátóként. Sangbae Yoon-nal társalogva a Széchenyi téren.

3. fotó – az első szabadban töltött éjszaka után Barcelonában.

4. fotó – az autóút mellett, stoppal Barcelonából Madridba.

5. kép – ebéd közben, dumpster diving után. Lisa és Clem Ens otthona Berlinben.

6. kép – szemetesből átalakított stand . A szupermarketek által kidobott ételekből készült finomságokat osztogatja a Waste Cooking nevű dumpster diving reality show csapata.
(forrás: www.wastecooking.com)

Források

Babby, Earl (1995). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó.

Boorstin, Daniel J. (1987). *The Image: a Guide to Pseudo-events in America*, New York: Atheneum.

Hall, Stuart, David Held, Tony McGrew (2003). *Modernity and it's futures*. Oxford: Polity.

Bauman, Zygmunt (1996). Turisták és Vagabundok - A posztmodern kor hősei és áldozatai. *Lettre 1999/ tél, 35. szám*. Hozzáférés: 2013. május 10. Elérhető: <http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre35/01bauman.htm>

Ellis, Carolyn, Tony E. Adams, Arthur P. Bochner (2011). Autoethnography: An Overview. *Forum Qualitative Social Research 2011/ január*. Hozzáférés: 2013. május 12. Elérhető: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1589/3095>

Feischmidt Margit (2006). Az antropológiai terepmunka módszerei. *Szabadszűz 2007*. Hozzáférés: 2013. május 12. Elérhető: http://mmi.elte.hu/szabadszuesz/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=834&tip=0

Pusztai Bertalan (2011). Paradigmaváltások a kultúrakutatás autentikusság értelmezésében. In: Fejős Zoltán (szerk.) *Színre vitt helyek: Tanulmányok* (pp. 18-32). Budapest: Néprajzi Múzeum.

Dumpster diving with the freegans: Why pay for food? (2008. július 21). *Telegraph.co.uk*. Hozzáférés: 2013. május 12. Elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/retailandconsumer/2793564/Dumpster-diving-with-the-freegans-Why-pay-for-food.html>

Freegan – mozgalom, avagy élet a szemétből (2007. szeptember 30). *Hotdog.hu*. Hozzáférés: 2013. május 9. Elérhető: <http://www.hotdog.hu/letoltes/doksi/egyeb/freegan-mozgalom-avagy-élet-a-szemetbol>

Mentsd meg a Földet! Egyél szemetet! (2007. március 1.). *Origo.hu*.

Hozzáférés: 2012. május 9. Elérhető:

<http://www.origo.hu/nagyvilag/20070301mentsd.html>

<http://www.bewelcome.org>

<http://www.couchsurfing.org>

<http://www.hitchwiki.org>

<http://www.trashwiki.org>

<http://www.wastecooking.com>